DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.45819>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 14-08-2020
Kabul Tarihi: 02-12-2020
On-line Yayın: 25-02-2021

Article Type: Research article
Submitted: 14-08-2020
Accepted: 02-12-2020
Published Online: 25-02-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Turan, R. & Akhan, O. (2020). Türkiye ABD ve Rusya Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarının Soğuk Savaş Dönemi Konuları Örneğinde Karşılaştırılması. *Journal of History School*, 50, 363-388.

TÜRKİYE ABD VE RUSYA LİSE TARİH PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARININ SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ KONULARI ÖRNEĞİNDE KARŞILAŞTIRILMASI¹

Refik TURAN² & Osman AKHAN³

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye, ABD ve Rusya’da lise tarih programlarını ve ders kitaplarını Soğuk Savaş Dönemi konuları örneğinde karşılaştırmalı olarak vermektir. Bu doğrultuda Türkiye, ABD ve Rusya’daki lise tarih programları ve ders kitapları Soğuk Savaş Dönemi örneği üzerinden incelenerek belirlenen temalar genel amaçlar, giriş soruları, ünite aktiviteleri, değerlendirme soruları ve ülkelerin birbirine bakışı çerçevesinde karşılaştırma yapılmıştır. Bu araştırma, karşılaştırmalı nitel bir araştırmadır. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden olan belge tarama yöntemi ile toplanmıştır. Çalışma örneklemini olarak, incelenen ülkelerde lise düzeyinde “Çağdaş Dünya Tarihi” adında ya da benzer adla okutulan derslerin kitaplarına ulaşılmıştır. Tespit edilen kitaplarda, incelenen ülkede araştırmanın yapıldığı 2017-2018 eğitim öğretim döneminde halen okutulmakta olan, en çok tercih edilen ve en kolay ulaşılan kitaplar,

¹ Bu çalışma, ikinci yazarın birinci yazar danışmanlığında “Türkiye, ABD ve Rusya Lise Tarih Programlarının ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması (Soğuk savaş dönemi örneği)” isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %50, 2. yazar: %50.

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Bölümü, rturan@gazi.edu.tr, Orcid:0000-0001-7013-3288

³ Dr.Öğrt.Gör., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, osmanakhan@akdeniz.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6532-7985

uzman görüşleri de alınarak çalışma örnekleme olarak kabul edilmiştir. Ulaşılan dokümanlardan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, araştırma kapsamında olan ülkelerin lise tarih dersi Soğuk Savaş Dönemi konularını aktarırken kendi siyasetlerinden etkilendiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Tarih öğretimi, lise tarih programı, Soğuk Savaş, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya.

Comparing the Curriculums and the Coursebooks from Turkey, the United States and Russia in Terms of the Cold War Era Topics

Abstract

The aim of this research was to analyze the curriculums and the coursebooks from Turkey, the United States and Russia comparatively in terms of the cold war era topics. In this way, the curriculums and the coursebooks from Turkey, the United States and Russia were analyzed in terms of the cold war era topics and the themes determined were compared within the frameworks of general objectives, introductory questions, unit activities, assessment questions and viewpoints of the countries to each other. The present research was designed as a comparative qualitative study. The data of the research was collected by document scanning method, which was one of the qualitative research methods. As the sample of the study, the high school - level coursebooks called “Contemporary World History” or a different name from these countries were obtained. The most preferred and most easily accessible books, which were also used during 2017-2018 educational years in these countries, were accepted as the samples of the research after the expert opinions had been taken into consideration. The collected data was analyzed thanks to the descriptive analysis. When the results of the study were evaluated in general, it is possible to say that the countries within the scope of the research were influenced by their own policies when teaching the cold war era topics.

Keywords: Teaching History, Cold War, Turkey, the United States, Russia

GİRİŞ

Her ülkede eğitim sisteminin görevi bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere uyumlu nitelikteki insan gücünün yetiştirilmesidir. Bu doğrultuda eğitim kurumlarının işleyişleri ve eğitim programları bireylerin ve toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde düzenlenir. Bu düzenlemeler içerisinde her kademede her alanda zorunlu derslerden birisi de tarih eğitimidir. Çünkü bahsedilen nitelikli insan ancak geçmişini bilen, tarihsel empati becerisi kazanmış ve bundan ders çıkarıp geleceğini şekillendiren insandır. Her ülke eğitim sistemi içerisinde hangi alanda

yetişirse yetişsin bu tarih eğitimi anlayışını öğrencilerine kazandırmayı hedefler. Öğrencilerin kendi ulusal tarihini ve uluslararası yaşamı yaşadığı geçmiş olayları görmesini, ders çıkarmasını ve geleceğine yön vermesini ister. İşte bu nedenle yarının yetişkinlerinin tarih eğitimi alması oldukça önemlidir (Akhan, 2020, s.1).

Günümüzde, ortaöğretim düzeyinde tarih öğretiminin genel amaçları incelendiği zaman, amaçların ülkeler arasında farklılaştığı görülmektedir. Özellikle ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmiş ülkelerde tarih öğretimi; öğrenciye tarihsel bilgi ve yaşanan toplumun kültürünü kazandırmanın yanında, vatandaşlık bilinci, analitik düşünme ve problem çözme gibi beceri ve niteliklerin kazandırılabilmesi bir alan olarak görülmeye başlanmış ve müfredat programları değişen şartlar ve yeni ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden oluşturulmuştur (Demircioğlu, 2006). Özellikle Avrupa ülkelerinde I. ve II. Dünya Savaşlarında insanlık tarihi açısından yaşanan büyük olumsuzluklar bu dönemlerle ilgili araştırma yapılmasını zorunlu hale getirmiştir (Aslan,1998).

İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyo, ekonomik, kültürel ve siyasi alanda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Dünyada meydana gelen bu değişimden, diğer disiplinlerle beraber tarih öğretimi de etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası tarih öğretim amaçlarında dünyada meydana gelen değişim ülkemize de yansımış ve 1970’li yıllarda, tarih programlarımız öğrencilere problem çözme becerisi kazandıracak bir anlayışa göre şekillendirilmiştir (Safran, 2002, s. 937). II. Dünya Savaşı’ndan sonra, savaşın yol açtığı büyük sorunlar tarihçileri, bu dönem üzerinde araştırma yapmaya yöneltmiştir. Bu savaştan sonra dünyanın yeniden yapılandırılması ve iki dünya savaşının meydana getirdiği yıkımlar birçok Avrupa ülkesinin yakın tarihi yeniden araştırma ve değerlendirmesine yol açmıştır (Safran ve Ata, 1996, s.13).

Geçmişten bugüne tarih eğitimine önemli görevler yüklenmiştir. Tarih dersi, siyasi ve ideolojik olarak kullanılmanın yanında, çok uzun bir süre kültür aktarımının yapıldığı temel derslerden birisi olarak görülmüştür. Günümüzde modern dünyada tarih eğitimi, eleştirel ve bilimsel düşünme becerilerini öğrencilere kazandırmanın yanında, vatandaşlık becerileri ve kültür aktarımı açısından önemli bir ders olarak görülmektedir. Tarih dersleri öğrencilerin analitik, eleştirel ve demokratik düşünme becerileri gibi zihinsel becerilerini geliştirir. Öğrenciler geçmişi yargılamak ve taraf olmak yerine, tarih metodolojisini kullanarak geçmişi anlamaya çalışırlar (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Öğrencilere bu fırsatı verecek en önemli kaynaklar ise başta tarih ders kitaplarıdır. Tarih ders kitapları geçmişle bugün arasında bağ kurarken öğrencinin merak duyacağı ilgi duyabileceği şekilde ve orijinal kaynaklardan hazırlanmış olmalıdır. Ayrıca gelecekte dünya platformunda söz sahibi

olabileceklerini de düşünerek yarının yetişkinlerine evrensel düzeyde barışçıl ve hoşgörü çerçevesinde tarih anlatan ders kitaplarına ihtiyaç vardır.

Uluslararası tarih, tüm dünyanın dahil olduğu, belli bir zaman dilimini beraber geçirdikleri ortak bir süreci içerir. Bu nedenle belli bir döneme her millet kendi ulusal tarihi çerçevesinden baksa da ortak bir dil oluşturmak, yarınların yetişkinlerine daha yaşanılabilir bir dünya bırakmak adına önem taşımaktadır. Dünya tarihi, içinde bulunduğumuz yüzyıla gelene kadar çok fazla acı olayı kaydetmiştir. Bu olaylardan birisi de hiç şüphesiz 2. Dünya Savaşı sonrası dünyayı etkisi altına alan Soğuk Savaş Dönemidir. Bu dönemin iki başat gücü vardır. Bu nedenle, ulusal tarih anlayışının yanında ortak tarih anlayışı, dili oluşturmak adına önemli bir dönemi bu iki ülkenin gelecekleri olan gençlerine nasıl öğrettiği, tarih eğitimi adına oldukça önemli bir konudur.

Küreselleşmenin yarattığı çok kültürlü ortamla karşılaşan gençlerin, verilen eğitimle çeşitli kültürlerle karşı hoşgörü bir yaklaşım içerisinde olabilecek bireyler olması arzu edilen barışa katkı sağlayacaktır. Dünyada yaşanan pek çok acı, gerekli derslerin gerektiği şekilde çıkarılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tarihte yaşanmış ortak olaylardan tüm dünya milletlerinin kin veya öfke yerine ders çıkarması gerekmektedir. Bu noktada Dünya Tarihi dersi ve konuları küreselleşme yolunda olan dünyamızın gençlerine verdiği bilgiler ışığında dünyada arzulanan barışa katkı sağlayacak adımları atmalıdır.

Bu araştırma, dünyanın uzun yıllar etkilendiği ve hala konuştuğu Soğuk Savaş Döneminin aktörleri kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya'daki gençlerin Soğuk Savaş Dönemini nasıl öğrendiğini göstermesi bakımından ve o dönemde coğrafyası gereği kilit bir ülke olmuş Türkiye'nin bu iki devletin ekseninde gerçekleşen olayları nasıl aktardığını göstermesi bakımından tarih öğretimi alan yazına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma, karşılaştırmalı nitel bir araştırma olarak planlanmıştır. Araştırmada, “verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden olan belge tarama yöntemi” kullanılmıştır. “Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir. Belge tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar” (Karasar, 2009). Araştırmada ayrıca üç ülkenin programları belirlenen konu başlıklarında karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma karşılaştırmalı araştırmalarda kullanılan yaklaşımlardan “yatay ve tanımlayıcı yaklaşıma” uygun

olarak hazırlanmıştır. Yatay yaklaşımda, “sistemlerin ayrı ayrı ve birlikte tüm unsurları” incelenir. Bu unsurlar incelenirken, “araştırmanın yapıldığı döneme ait tüm unsurlar karşılaştırılır. Tanımlayıcı yaklaşımda konu ile ilgili alan yazın incelenir, eğitim sistemleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılır” (Türkoğlu,1998; Ültanır, 2000).

Çalışma Örnekleme

Çalışma örnekleme olarak, incelenen ülkelerde lise düzeyinde “Çağdaş Dünya Tarihi” adında ya da benzer adla okutulan derslerin kitaplarına ulaşılmıştır. Tespit edilen kitaplarda, incelenen ülkede araştırmanın yapıldığı 2017-2018 eğitim öğretim döneminde halen okutulmakta olan, en çok tercih edilen ve en kolay ulaşılan kitaplar, uzman görüşleri de alınarak çalışma örnekleme olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Örnekleme Olarak İncelenen Ülkeler ve Ders Kitapları

Ülke	İncelenen Ders Kitabı
Türkiye	Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi
ABD (New York, Ohio, Illinois, California, Columbus)	Glencoe Word History
Rusya	İstoriya Rossii 1945-2008 Vseobschaya İstoriya

Verilerin Toplaması ve Analizi

Bu araştırmanın verilerini 2017-2018 eğitim öğretim döneminde Türkiye’de, ABD’de ve Rusya’da okutulmakta olan lise tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Elde edilen dokümanların analizinde Osmanoğlu ve Yıldırım’ın (2013) çalışmalarında bahsettiği “Dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma” aşamaları takip edilmiştir:

1. Aşama: Dokümanlara Ulaşma

İlk aşamada Türkiye, ABD ve Rusya lise tarih ders kitapları temin edilmiştir. Türkiye için, MEB tarafından hazırlanan lise tarih ders kitabı olan “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” (URL 1), kitabı araştırma için kullanılmıştır. Bu ders kitabı, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı resmi web sitesi üzerinden indirilerek temin edilmiştir.

ABD örnekleme için New York, Ohio, Illinois, California, Columbus eyaletlerinde lise ders kitabı olarak okutulmakta olan “Glencoe Word History” (URL 2) kitabı araştırma için kullanılmıştır.

Rusya örneklemini için, Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından 2017-2018 eğitim öğretim yılı için okutulmasına karar verilen ders kitaplarından “İstoriya Rossii 1945-2008” (URL 3) ve “Vseobschaya İstoriya” (URL 4) lise tarih ders kitapları araştırma için kullanılmıştır. Bu ders kitapları internet sitelerinden indirilerek temin edilmiştir.

•“Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” Ders Kitabı

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi (2017) ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı’na ait ders kitapları dizisidir. Kitabın yazarları Yasemin Okur, Akın Sever, Mehmet Aksoy’dur. Ders kitabının tamamı 252 sayfadır. Kitabın son sayfaları kaynakça, sözlük ve tarihi olayların kronolojik sıralamasını ve haritaları içermektedir.

Ünite başlarında konuların isimleri ve hazırlık soruları yer almıştır. Konu içerisinde resimlere, fotoğraflara, karikatürlere, haritalara, grafiklere, dönemin gazete haberlerine, dönemi konu alan kaynak kitapların ilgili bölümleri, okuma parçaları olarak verilmiştir. Okuma parçalarının sonunda sorular sorulmuştur.

Ünite sonlarında bazı yerleri boş bırakılan tarih şeritleri bulunmaktadır. Proje ödevleri, çoktan seçmeli testler, doğru-yanlış ve bulmacalar bulunmaktadır.

•“Glencoe World History” Tarih Ders Kitabı

Glencoe World History 1126 sayfadan oluşan kitap renkli basım olup Jackson J. Spielvogel tarafından yazılmış, Glencoe McGraw-Hill 2011 (Texas Eyaleti) yayınevi tarafından basılmıştır. Her ünitenin başında bu ünitenin neden önemli olduğu açıklanmış ve fotoğraflar ve resimlerden oluşan dönemin tarih şeridi yer almıştır. Her bölümün başında konunun ana fikri belirtilmiş, okuyucu için tarih ve sen başlığı ile tarihteki olayları kendi yaşamıyla ilişkilendirerek düşünmesi amaçlanmıştır. Bölüm başında bölümle ilgili bir kılavuz yer almış bu kılavuzda konuda geçen akademik terimler, içerikle ilgili temel kelimeler, önemli kişiler ve yerler belirtilmiştir. Yine bölüm başında konuyu daha iyi kavramaya yönelik şemalar konmuş bu şemaların içinde kavram, önemli kişi, önemli olay vs. ilişkilendirilerek doldurulması amaçlanmıştır. Konu içerisinde birincil kaynaklara yer verilmiştir. Renkli haritalar, resimler, karikatürler, grafikler vs. kullanılmıştır. Bölüm sonlarında konunun gözden geçirilmesi amacıyla çeşitli kelimeler (kişiler, yerler, önemli anlar vs.) verilerek açıklanmaları istenmiştir. Konunun ana fikrinin açıklanması istenmiştir. Konuyla ilgili sorular yer almıştır. Konuyla ilgili kritik düşüncelerin analizinin yapılması istenmiştir. Anlatılan dönemi çeşitli düşünceler ışığında yazmaları istenmiştir. Ünite sonlarında ise görsel özet bölümleri yer almış ve ünite değerlendirme soruları bulunmaktadır.

•“İstoriya Rossii 1945-2008” Ders Kitabı

Araştırma konusu kapsamında incelenen ders kitabı liseler için hazırlanan Rus Tarihi isimli kitap 2009 yılında Moskova’da Prosvesheniye Yayınevi tarafından çıkarılmış Danilova A.A., Utkina A.İ., Filippova A.V. yazarları tarafından yazılmış 380 sayfadan oluşmaktadır. Toplam 6 üniteden oluşmaktadır. Konu başlarında hatırlatma bilgilerinin bulunduğu Hatırlatma ve öğrencilerden konuyla ilgili bir ürün yapmalarını isteyen Deneyin bölümleri bulunmaktadır. Konuların içinde arşiv başlığı altında çeşitli kaynaklara yer verilmiştir. Konuların ve ünitelerin sonunda değerlendirme soruları ve konuyla ilgili birincil kaynaklardan oluşan okuma parçaları yer almıştır. Ünitelerde konuya uygun fotoğraflar, karikatürler, haritalar kullanılmıştır.

•“Vseobschaya İstoriya” Ders Kitabı

Araştırma konusu kapsamında incelenen diğer Rus ders kitabı olan Dünya (Evren) Tarihi 2012 yılında Moskova’da Drofa Yayınevi tarafından çıkarılmış, Volobuev, O. V., Ponomorev, M. V., Rogojkin, V. A. tarafından yazılmış 257 sayfadan oluşmaktadır. Bölüm başlarında giriş soruları bulunmamaktadır. Konuyla ilgili fotoğraflar konu içinde verilmiştir. Konu sonlarında değerlendirme soruları bulunmaktadır. Haritalar konuların içinde değil bölüm sonunda verilmiştir. Kitabın sonunda kavramlar ve kronoloji bölümü yer almaktadır.

2. Aşama: Orijinalliğin Kontrol Edilmesi

İkinci aşamada dokümanların orijinalliği, her üç ülkenin de milli eğitim bakanlığı resmi sitesinden temin edildiği için uzman görüşü alınarak geçerli kabul edilmiştir. Görüş alınan uzmanlar ABD için hem İngilizce hem Türkçe bilen, Rusya için hem Rusça hem Türkçe bilen ve ders kitapları üzerine daha önce inceleme yapan kişilerden seçilmiştir. Bu uzmanların görüşlerinden sonra ABD ve Rusya’da bu kitapların okutulduğuna dair o ülkelerden görev yapan öğretmenlerle temasa geçilip 2017-2018 eğitim öğretim döneminde okutulduğu onayı alınmıştır.

3. Aşama: Dokümanları Anlama

Üçüncü aşamada elde edilen İngilizce ve Rusça dokümanların Türkçe’ye çevrilmesi için her iki dile hakim uzmanlardan çeviri ve dil geçerliliği için yardım alınmıştır. İngilizce dokümanlar için araştırmacının kendisi dışında İngilizce dil uzmanı iki araştırmacıdan çeviri konusunda yardım almıştır. Bu uzmanlar kontrol ve düzenlemeleri araştırmacı ile birlikte beraber gerçekleştirmişlerdir. Analizler aşamasında da bu uzmanlarla temas içinde olup, dönütler alınmıştır.

Rusça dokümanlar için ise iki Rusça dil uzmanı tarafından çeviri için yardım alınmıştır. Bu uzmanlar her iki dile hakim biri Gagavuzya’da doğup büyümüş ve şuan MEB’te Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği yapmakta olan

yüksek lisans yapmış bir araştırmacı ve diğeri özel bir yabancı okulda tarih öğretmenliği yapan, doktora yapmış diğeri bir araştırmacıdır. Bu uzmanlardan çeviri, düzenleme ve kontrol aşamalarında yardım alınmıştır. Rusça ders kitaplarının analizleri aşamasında da bu uzmanlarla temas içinde olup, dönütler alınmıştır. Her ülkenin çevirileri gerekli kontrol ve düzeltmeler sonrasında veri olarak kabul edilmiştir.

4. Aşama: Veriyi Analiz Etme

Dördüncü aşamada ise mevcut dokümanlardan elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. “Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Betimsel analizde kullanılan temalar* alan yazındaki araştırmalar (Yazıcı, 2009; Aktın, 2010; Sungur, 2012; Meray, Kuş, Karatekin, 2012; Öztürk ve Öztürk, 2013; Osmanoglu ve Yıldırım, 2013; Şeker, 2014; Akhan, Babaev ve Yalçın, 2019) incelenerek ve uzman görüşleri alınarak belirlenmiştir.

5. Aşama: Veriyi Kullanma

Son aşamada ise analizler neticesinde bulgular ve sonuçlara ulaşılmıştır. Bulgular tespit edilen temalar çerçevesinde ilgili kaynağa direk sayfa numarası ile atıf verilerek, doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUM

1. Araştırma kapsamında incelenen Çağdaş Dünya Tarihi dersi kapsamına giren tarih programı genel amaçlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Araştırma kapsamına giren tarih programı genel amaçlarından elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

* Bu araştırmada, incelenen temalardan sadece şu 5’i aktarılmıştır: “genel amaçlar, giriş soruları, ünite aktiviteleri, değerlendirme soruları ve ülkelerin birbirlerine bakışı”

Tablo 2

Araştırma Kapsamında İncelenen Çağdaş Dünya Tarihi Dersi Kapsamına Giren Tarih Programı Amaçlarının Bilgi Boyutundaki Amaçları

Ülkeler	BİLGİ BOYUTUNDAKİ AMAÇLAR	f
TÜRKİYE	20. Yüzyılın başlarından günümüze kadar dünyada ve Türkiye’de meydana gelen gelişmelere ilişkin bilgi edinmeleri Dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmelerin Türkiye’ye etkileri ile bu gelişmeler karşısında Türkiye’nin tavrını ve 20. yüzyılda Türkiye’nin dünyadaki rolünü anlamaları	3
ABD	Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyokültürel gelişmeler ve bu gelişmelerin toplumlar üzerindeki etkileri konusunda bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. II. Dünya savaşı sonrası yeniden yapılanmanın nasıl oluştuğu, yeni uluslararası güç ilişkilerinin nasıl şekillendiği ve koloni imparatorluklarının nasıl parçalandığı Öğrenci, savaş sonrası toparlanmaya eşlik eden önemli politik ve ekonomik değişiklikleri anlar	4
RUSYA	Öğrenci, II. Dünya savaşının ardından küresel güç değişimlerinin neden meydana geldiğini ve soğuk savaşın neden ortaya çıktığını anlar Öğrenci, Afrikalı, Asyalı ve Karayipli insanların Avrupa’nın sömürgeci egemenliğinden bağımsızlıklarını nasıl kazandıklarını anlar Rusya tarihinin özellikleri ve dünya ile olan ilişkisini bilmeli Rusya’nın tarihi yolculuğunun özelliklerini, dünyada ki rolünü bilmeli	3
	Bir Rus vatandaşı olarak kendini tarihsel süreç içerisinde fert olarak kültürel ve toplumsal bir grubun bir parçası olduğunu görmeli ve unutmamalı; bilgi birikimine sahip olmalıdır.	

Tablo 2’ye baktığımızda, Türkiye adına 9 genel amaçtan 3’ünün, ABD için 13 kazanımın 4’ünün, Rusya için ise 16 kazanımın 3’ünün bilgi boyutunda olduğunu söylemek mümkündür. İlgili genel amaçların beceri boyutundaki örnekleri aşağıda verilmiştir:

Tablo 3

Araştırma Kapsamında İncelenen Çağdaş Dünya Tarihi Dersi Kapsamına Giren Tarih Programı Amaçlarının Beceri Boyutundaki Amaçları

Ülkeler	BECERİ BOYUTUNDAKİ AMAÇLAR	f
TÜRKİYE	<p>Kendilerini geliştirerek 21. yüzyılın gelişen ve değişen gereksinimlerine yanıt verecek bir donanım kazanmaları ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunabilmeleri</p> <p>Küreselleşen dünyada, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel olayların çok boyutluluğunu farklı bakış açılarıyla ve karşılaştırmalı olarak değerlendirmeleri</p> <p>Milli tarih ve kültürümüz konusunda bilinçli ve duyarlı olmanın yanı sıra dünyadaki farklı kültürlerle etkileşimde bulunabilen, entelektüel ve sosyal becerilere sahip bireyler olarak yetişmeleri</p> <p>Küresel dünyada meydana gelen olayların tarihsel arka planını irdeleyip / anlayıp değerlendirebilecek bir bakış açısı kazanmaları</p> <p>Son yıllarda medyada yaygınlaşan popüler tarih tartışmaları ve tarih temalı yapımların kapsamı ile niteliklerini yorumlayabilecek beceriler kazanmaları</p> <p>Medeniyet tasavvuru geliştirerek geleceğe dönük planlar yapabilmeleri</p> <p>Birbirlerine bağlı dünyada toplum, istikrar ve barış arayışları.</p> <p>Öğrenci, nüfus patlamasının ve çevresel değişimin dünyanın her yerinde yaşam şartlarını nasıl değiştirdiğini anlar.</p> <p>Öğrenci, artan ekonomik bağımsızlığın insan toplumunu nasıl değiştirdiğini anlar.</p> <p>Öğrenci; liberal demokrasinin, Pazar ekonomilerinin ve insan hakları hareketlerinin siyasi ve sosyal hayatı nasıl yeniden şekillendirdiğini anlar.</p>	6
ABD	<p>Öğrenci, çağdaş dünyadaki gerilimin ve çatışmanın önemli kaynaklarını ve onları çözmek için yapılan çabaları anlar.</p> <p>Öğrenci, 20. Yüzyılın ikinci yarısının dünya çapında önemli bilimsel ve teknolojik eğilimlerini anlar.</p> <p>Öğrenci, 20. Yüzyılın ikinci yarısının dünya çapındaki kültürel eğilimlerini anlar.</p> <p>II. Dünya savaşından itibaren önemli küresel eğilimler.</p> <p>Öğrenci II. Dünya savaşıdan itibaren önemli küresel eğilimleri anlar.</p> <p>Tarihin akışını ve bir bütün olarak olayları, gelişmeleri, olay akışını, delil ve kanıtları anlayabilmeli.</p> <p>Tarihin özelliklerini, olayların olguların geçmiş dönemin, sosyolojik politik ve kültürel analizini yapabilmeli.</p>	9

RUSYA	<p>Milli ve dünya tarihinin dönemlere ayrılmasını anlamalı. Güncel olayları yorumu ve izahı milli ve dünya tarihinin gidişatını bilmeli. Farklı türden kaynaklardan kapsamlı tarihsel verilere erişebilmeli. Tarihi bilgi kaynağının kritik analizini yapabilmeli. Dünya tarihi özellikleri açısından bakış açısı edinen öğrenci, çeşitli tarihi bilgileri ayrıştırabilmeli. Çeşitli sistemlerle (harita şablon belge çizim) anlatılan tarihi belgeleri analiz edebilmeli. Tarihi algılama yollarını bireysel olarak yapabilmeli. Tarih ile ilgili tartışmalara katılabilmeli, tartışılan konularla ilgili bir duruş sergilemeli. Güncel olayların çözümünde hayatta ise kişi edindiği bilgi ve beceriye kullanabilmeli. Modern hayatta bireysel duruşunu sergileyebilmeli. Tarihi değerlendirme becerisi ile sosyal haberlerini kritik edebilmeli.</p>	13
-------	---	----

Tablo 3'e baktığımızda, Türkiye adına 9 genel amaçtan 6'sının, ABD için 13 kazanımın 9'unun, Rusya için ise 16 kazanımın 13'ünün beceri boyutunda olduğunu söylemek mümkündür.

2. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki “Giriş Soruları” temasına ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki giriş sorularının Bloom’a Göre Taksonomik Analizi Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4

Araştırma Kapsamında İncelenen Ders Kitaplarındaki Giriş Sorularının Bloom’a Göre Taksonomik Analizi

Bloom’a Göre Bilişsel Alanda Soru Düzeyleri							
Ülke	Ünite	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
TÜRKİYE	Soğuk Savaş Dönemi	-	2	2	5	-	-
	Yumuşama Dönemi...	2	4	1	2	-	-
	Küreselleşen Dünya		1	1	1	-	-
	Toplam	2	7	4	8	-	-
ABD	Soğuk Savaş ve...	-	2	-	-	1	-
	1970’den Şimdiye...	-	2	-	1	-	-
	Latin Amerika...	-	-	-	2	1	-
	Afrika ve...	-	2	-	1	-	-
RUSYA (İstoriya Rossii 1945-2008)	Asya ve...	1	-	-	2	-	-
	Toplam	1	6	-	6	2	-
	Soğuk Savaş	2	1	-	-	-	-
	2. Dünya Savaşının...	2	-	1	-	-	-
	SSCB’nin...	3	-	1	-	-	-
	1953 – 1964 Yılları...	3	1	1	-	-	-
	SSCB’nin...	3	-	2	-	-	-
	SSCB’de...	1	2	1	-	-	-
RUSYA (İstoriya Rossii 1945-2008)	Uluslararası İlişkiler...	3	-	-	1	-	-
	Toplam	17	4	6	1	-	-

Tablo 4’deki bulgulara bakıldığında öncelikle Türkiye için “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki giriş sorularının, öğrencilerin konular arası ilişkilendirmeler yapmalarına ve sonuç çıkarmalarına yönelik hazırlandığını söylemek mümkündür. ABD için “Glencoe Word History” ders kitabının araştırma

kapsamında incelenen konuları kapsamındaki giriş sorularının ise öğrencilerin bilgilerini hatırlamalarına, kendi cümleleriyle ifade etmesine ve konular arası ilişki kurmasına yönelik hazırlandığı söylenebilir. Rusya, “İstoriya Rossii 1945-2008” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki giriş sorularının da öğrencilerin bilgi düzeyinde hatırlamalarına, kavrama düzeyinde bilgiyi anlama ve yorumlama düzeyinde sorular sorulduğu söylenebilir. Uygulama boyutunda bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak veri elde edilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Giriş soruları temasında Rusya’da okutulmakta olan Vseobschaya İstoriya ders kitabında giriş soruları olmadığı için inceleme kapsamında alınmamıştır. Giriş sorularından örnekler şu şekildedir:

“Sıcak çatışma” kavramından hareketle “soğuk savaş” kavramını açıklayınız. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi- Kavrama

1960-1980 yılları arasında uzay çalışmaları alanındaki gelişmeleri araştırınız. Araştırma sonuçlarını sınıfta paylaşınız. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi-Uygulama

Soğuk Savaş Dönemi’nde ülkeler arasındaki rekabet hangi alanları etkilemiş olabilir? Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi- Analiz

Berlin duvarı neyi temsil ediyordu? Glencoe Word History-Kavrama

Ticari ambargolar bir milleti nasıl etkiler? Glencoe Word History-Analiz

Küba füzeleri krizi Birleşik Devletler için neden bir tehditti? Glencoe Word History-Analiz

2.Dünya Savaşındaki Sovyetler Birliği’nin (SSCB) müttefiklerini, Antifaşizme karşı kurulan müttefik ülkelerin yöneticilerini. “Sosyalizm Kampına” giren Avrupa ülkelerini hatırlayınız. İstoriya Rossii 1945-2008- Bilgi

Sözü geçen konuyu anlatan veya işleyen kitap ya da filmlerin isimlerini söyleyiniz. Bu kitap ya da filmlerin ana kahramanları kimlerdi? İstoriya Rossii 1945-2008- Bilgi

NATO bloku ne zaman ve hangi amaçla kuruldu; 80’li yıllarda hangi ülkeler katıldı? İstoriya Rossii 1945-2008- Bilgi

3. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki “Ünite Aktiviteleri” temasının tarihsel becerilere göre incelenmesine ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarında yer alan ünite aktiviteleri tarihsel beceriler bakımından incelenmiştir. İncelenen aktivitelerde belirlenen beceriler ve ders kitaplarına dağılımı Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5

Ünite Aktivitelerindeki Tarihsel Becerilere Yönelik Bilgiler

Ünite Aktivitelerindeki Tarihsel Beceriler	Tarihsel Becerilerin Ülkelere Dağılımı					
	Türkiye		ABD		Rusya	
	f	%	f	%	f	%
Tarihsel Anlama ve Kavrama Becerisi	21	38,8	61	61,6	35	51,4
Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi	23	42,5	16	16,1	15	22
Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi	4	7,4	3	3	2	2,9
Tarihsel Araştırma Becerisi	4	7,4	8	8	14	20,5
Kronolojik Düşünme Becerisi	2	3,7	7	7	2	2,9
Tarihsel Empati	-		4	4	2	2,9
Toplam Aktivite	54		99		68	

Tablo 5'e bakıldığında, incelenen ders kitapları kapsamında ünite aktivitelerinde en fazla tarihsel beceri kullanan ülke ABD olmuştur. Tarihsel beceri dağılımında Rusya ikinci sırada, Türkiye ise son sırada yer almaktadır. Öğrencilere tarihsel becerileri kazandırmak, tarih öğretiminin aslında ana hedefidir. O nedenle bir tarih kitabında öncelikle geleneksel tarih öğretimi yerine iyi organize edilmiş aktivitelerle oluşturulan tarihsel becerileri öğrencilere kazandırmak ilk hedef olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, bir ders kitabını bu aktiviteler öğrenci için de zevkli tarih öğrenmeye yönleltecektir. O nedenle, ABD tarih kitabının ünite aktivitelerinde zengin tarihsel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik aktiviteleri, hem öğreticiliği hem de öğrenciyi tarih öğrenmeye yönelik daha donanımlı olduğu, söylenebilir. Ünite aktivitelerinden örnekler şu şekildedir:

- Türkiye, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabından verilen örnekte haritaya bağlı sorulan soru Tarihsel Anlama (Kavrama) Becerisinin geliştirilmesine yönelik bir aktivitedir.

Şekil 1. ÇTVDT ders kitabında Küba Buhranı haritası

Türkiye, ABD ve Rusya Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarının Soğuk Savaş...

Haritaya göre Küba Buhranının sebepleri neler olabilir? (s.126)

- ABD (New York, Ohio, Illinois, California, Columbus eyaletlerinde) lise ders kitabı olarak okutulmakta olan “Glencoe Word History” ders kitabından verilen örnek, Kronolojik Düşünme (Kavrama) Becerisinin geliştirilmesine yönelik bir aktivitedir.

Şekil 2. GWH ders kitabında Soğuk Savaş dönemi tarih şeridi-1

Tarih şeridi ile Avrupa, Sovyetler, Amerika ve dünyadaki değişimlere göz at (s.900)

- Rusya “İstoriya Rossii 1945-2008” ders kitabından verilen örnek, Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisine yönelik bir aktivitedir. SSCB ve ABD'nin çatışmakta olan bazı ülkelere verdikleri desteğin sebeplerini araştırıp bir çalışma (rapor) yazınız. (3 sayfayı geçmemeli) Çatışmalardan birini seçiniz. Böyle bir durumda SSCB ve ABD'nin çıkarları hangi konuda çatışmaktaydı, belirleyiniz. (s.110)

4. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki “Değerlendirme Soruları” temasına ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının Bloom’a Göre Taksonomik Analizi Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Araştırma Kapsamında İncelenen Ders Kitaplarındaki Değerlendirme Sorularının Bloom’a Göre Taksonomik Analizi

Bloom'a Göre Bilişsel Alanda Soru Düzeyleri							
Ülke	Ünite	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
TÜRKİYE	Soğuk Savaş Dönemi	21	1	-	5	-	-
	Yumuşama Dönemi...	20	5	-	2	-	-
	Küreselleşen Dünya	5	-	-	2	-	-
	Toplam	46	6	-	9	-	-
	Soğuk Savaş ve...	14	2	1	1	-	-
ABD	1970'den Şimdiye...	3	3	-	-	-	-
	Latin Amerika...	1	-	-	-	-	-
	Afrika ve...	12	1	1	2	-	1
	Asya ve...	11	1	1	2	-	-
	Toplam	41	7	3	5	-	1
RUSYA (İstoriya Rossii 1945-2008)	Soğuk Savaş 2. Dünya Savaşının...	-	2	1	5	-	-
	SSCB'nin...	-	3	-	4	-	-
	1953 – 1964 Yılları...	-	1	-	2	-	3
	SSCB'nin...	-	1	1	6	-	-
	SSCB'de...	-	1	-	4	-	-
RUSYA Vseobschaya İstoriya	Uluslararası İlişkiler...	1	4	-	2	-	1
	Yirminci Yüzyılın...	-	1	-	4	-	-
	1945'te Batı'nın...	1	2	-	1	-	-
	Sosyalist Ülkeler...	-	3	-	2	-	-
	Yirminci Yüzyılın...	-	3	-	4	-	-
RUSYA Vseobschaya İstoriya	Dünyanın Savaş...	-	-	-	1	1	1
	1970-1980'lerde...	-	-	-	3	-	1
	Toplam	2	23	3	42	1	6

Tablo 6’daki bulgulara bakıldığında öncelikle Türkiye için “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının, bilgiye yönelik hazırlandığını söylemek mümkündür. ABD için “Glencoe Word History” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının da yine bilgiye yönelik hazırlandığı söylenebilir. Rusya, “İstoriya Rossii 1945-2008” ve

“Vseobschaya İstoriya” ders kitaplarının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının ise analiz ve kavrama düzeyinde sorular sorulduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Türkiye ve ABD’nin tarih öğretiminde bilgi basamağında daha fazla soru sormasını tarihsel bilgiyi öğrenmeye, bilmeye daha önem verdiği yönünde değerlendirmek mümkündür. Rusya için ise tarih öğretimini öğrendiği bilgiyi kavrayan ve analiz edebilen bir yapıda sorgulayan bir anlayışı olduğu söylenebilir. Değerlendirme sorularından örnekler şu şekildedir:

Türkiye II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada görülen kutuplaşma, uluslararası ilişkileri nasıl etkilemiştir? Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi- Analiz

Doğu Bloku ülkeleri komünist partileri arasında iş birliğini sağlamak amacıyla kurulan teşkilatın adı nedir? Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi- Bilgi

Doğu ve Batı Bloklarının kuruluş şekli itibarıyla birbirinden farklı yönlerini belirtiniz. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi- Analiz

ABD 1955’te Sovyet Birlikleri’nin yedi milletle yaptığı askeri müttefikliğin adı nedir? Glencoe Word History- Bilgi

Vietnam Savaşı bölge siyasetini nasıl etkiledi? Glencoe Word History- Kavrama

Küba füzeleri krizi dünyayı tehlikeli bir şekilde nükleer savaşın eşiğine getirdi. Soğuk Savaş politikalarının Kennedy ve Khrushchev’in krize yön veren kararlarını nasıl etkilediğini açıklayınız. Krizi önlemek için başka ne yapabilirlerdi? Glencoe Word History- Analiz

Rusya “Soğuk Savaş” teriminin anlamını açıklayınız. İstoriya Rossii 1945-2008- Kavrama

SSCB’nin savaş öncesi ve savaş sonrası ekonomik politikasını karşılaştırın. Ortak ve farklı özelliklerini belirtiniz. İstoriya Rossii 1945-2008- Analiz

Soğuk Savaş’ın sebepleri konusunda günümüz bilim dünyasında 3 görüş vardır. Bazı araştırmacılar suçun ABD’de olduğunu; diğeri SSCB’de olduğunu bazı görüşler ise süper güçlerin eşit sorumluluğa sahip olduğunu savunurlar. Kendi düşüncelerinizi bilimsel olarak açıklayınız. Görüşlerden hangisinin daha tatminkar ve doğru olduğunu düşünüyorsunuz? Vseobschaya İstoriya -Değerlendirme

5. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki “Ülkelerin Birbirine Bakışı” temasına ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında ülkelerin birbirlerine bakışı teması altında, incelenen Türkiye “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” kitabındaki konuların aktarımında, “Rusya’nın yayılmacı politika izleyerek kendi rejimini diğer ülkelere yaymak istemesi, dış politikada ideoloji ve politika unsurlarına dayalı çalışma yapması, Türkiye’den toprak ve üs istemesi, Rusya’nın art niyetli ve düşmanca tavır sergilediği” yönünde ifadeler görüldüğü söylenebilir. Konuların aktarımında ayrıca, ABD’nin kendi kabuğuna çekilmesinden vazgeçerek bu yayılmacı istilacı hareketi durdurabilecek tek güç olduğu ve batının yeni lideri olduğu, Türkiye’nin de Rusya tehdidine karşı ABD’nin yanında yer alarak kendini korumaya aldığı ve ABD’nin Rusya’ya karşı koruyucu güç olarak aktarıldığı söylenebilir. Türkiye “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” ders kitabı (s.87)’den bir örnek şu şekildedir:

II. Dünya Savaşı dünyadaki dengelerde büyük bir değişime neden olmuştu. Uluslararası politikada daha önce aktif rol üstlenen devletlerin savaştan yıpranarak çıkması, Avrupa ve dünya siyasetinde boşluk meydana getirmişti. SSCB’nin yayılmacı politika izlemesi, Türkiye’den toprak ve üs istemesi, Yunan iç savaşı, İngiltere’yi endişeye düşürdü. İngiltere’nin ekonomik nedenlerden dolayı bu bölgedeki askerlerini çekeceğini belirtmesi ve SSCB yayılmasını ancak ABD’nin engelleyebileceği yönündeki telkinleri, kabuğuna çekilmeyi düşünen ABD’nin Batı’nın liderliğini üstlenmesi için açık bir davetti. Bu davet ABD’yi aktif politika izlemeye sevk etmişti. ABD, 1946’dan sonra SSCB yayılmasına karşı Doğu Bloku’nu kuşatmaya yönelik bir “çevreleme politikası” izlemeye başladı. Bu doğrultuda Truman Doktrini ve Marshall Planı uygulamaya konulmuş, paktlar kurulmuş, askerî anlaşmalar imzalanmıştır.

ABD “Glencoe Word, History” kitabındaki konu aktarımına göre, Sovyetler Birliğinin yayılmacı, istilacı, nükleer silahları ile ürkütücü bir süper güç olduğu, Stalin’in şüpheli ve baskıcı bir anlayışa sahip lider olduğu, yumuşama dönemi yaşansa da nükleer silahsızlanma antlaşmaları imzalsansa da ABD’nin Sovyetlere güvenmediği Sovyetlerin Afganistan’ı işgali ile gerçek duygularını Başkan Reagan’ın ifadesi ile “şeytan imparatorluğu” olarak gösterdiği, söylenebilir. ABD “Glencoe Word History” ders kitabı (s.931)’den bir örnek şu şekildedir:

1970’lere kadar, detant (ülkeler arasındaki yatışma zamanı) Birleşik Devletler’in Sovyet Birliklerine tahıl ve tüketici ürünleri satmasına izin verdi. Ama her nasılsa, ülkeler arası yumuşama, 1979’da Sovyet Birlikleri Afganistan’ı işgal ettiğinde sona erdi. Doğu-Batı çatışmasının yeni dönemi başladı.

Sovyet Birlikleri, Afganistan'da Sovyet öncesi rejimi yeniden yürürlüğe koymak istediler. Birleşik Devletler, bunu yayılma hareketi olarak gördü. Onaylamadığını göstermek için Başkan Jimmy Carter, 1980'de Moskova'da düzenlenen Olimpiyatlara Birleşik Devletlerin katılımını iptal etti. Birleşik Devletlerin, Sovyetlere tahıl nakliyatına da ambargo koydu. Ronald Reagan başkan olduğundaysa ilişkiler daha da soğudu. Sovyet Birliğini “şeytan imparatorluğu” olarak adlandırdı ve yeni silahlanma yarışına ve askeri yığınağa başladı. Reagan, Afgan isyancılara askeri yardımında da bulundu.

Rusya “İstoriya Rossii 1945-2008” ve “Vseobschaya İstoriya” kitaplarına göre ABD'nin, Sovyetlerin İkinci Dünya Savaşından sonra içinde bulunduğu durumdan dolayı yıkılacağını veya kendileri ile ilişki içine girerek kontrol altında tutulabileceğini düşündüğüne yönelik aktarımı olduğunu görmek mümkündür. Konu aktarımında ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Birleşik Devletler, kendisini tüm özgür dünyanın ve demokrasinin savunucusu ilan eden “Batı Cehenneminin” ekonomik ve askeri-politik lideri oldu, yönünde ifadeler de yer almaktadır. Rusya'nın Çağdaş Dünya Tarihi konularında incelenen konular kapsamında ayrıca, askeri gücü yüksek olan ABD'nin Sovyetlerin nükleer güce erişmesiyle tedirgin olarak, Sovyetleri çevreleyecek yeni paktlar kurması ve askeri güçlerini Sovyetlere yakın bölgede konuşlandırmasına dikkat çekilmiştir. 1950'li yıllarda ABD'nin Sovyetlere karşı ideolojik savaş başlattı, Sovyetlere ekonomik ambargo uygulayarak, Sovyetlere bağlı ülkelere radyo aracılığı ile “özgürlük ve özgür Avrupa” propagandası yaparak ülkelerin isyan etmesine zemin hazırlayarak, Sovyetleri zor durumda bırakmayı amaçladığı da kitaplarındaki aktarımlar arasındadır. Ayrıca, Sovyetler'in nükleer silahların azaltılması için her defasında çağrıda bulunduğu, ABD'nin bu çağrılara kayıtsız kaldığı, bu yüzden Sovyetler nükleer silah yapımına mecburen hız verildiği, Rusya ders kitaplarında aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra, yumuşama dönemine girilse bile ABD'nin düşmanca tavırlarından vazgeçmediği ve Sovyetleri etkisiz hale getirmek için çeşitli aradığı söylenerek, ABD'nin Yıldız Savaşları hamlesiyle Sovyetleri etkisiz hale getirdiği aktarılmıştır. Rusya'da lise düzeyinde ders kitabı olarak okutulmakta olan “İstoriya Rossii 1945-2008” (s.27) ve “Vseobschaya İstoriya” ders kitaplarından (s.119)'dan birer örnek şu şekildedir:

2. Dünya Savaşının SSCB'nin Ekonomisinin Üzerindeki Etkileri

Savaş sonrasında Sovyetler Birliği, Truman'ın ambargosundan ve hiçbir yerden ekonomik-parasal destek alamayacağını görür ve kendi çabasıyla ayağa kalkması gerektiğini anlar. Savaş 27 milyon Sovyet ve yandaşların canını aldı. Fabrikaların çoğu yok oldu, tarımda üretim hem insan gücüne hem de teknik donanımına, ihtiyaç duyuyordu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Birleşik Devletler, kendisini tüm özgür dünyanın ve demokrasinin savunucusu ilan eden batı cehenneminin ekonomik ve askeri-politik lideri oldu.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, ABD ve Rusya tarih öğretim programlarını Soğuk Savaş dönemi konuları örneğinde karşılaştırmalı olarak vermeyi amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türkiye, ABD ve Rusya Çağdaş Dünya Tarihi dersi kapsamına giren genel amaçlar, bilgi ve beceri botunda incelendiğinde, Türkiye adına 9 genel amaçtan 3'ünün, ABD için 13 standardın 4'ünün, Rusya için ise 16 genel amacın 3'ünün bilgi boyutunda; Türkiye adına 9 genel amaçtan 6'sının, ABD için 13 standardın 9'unun, Rusya için ise 16 genel amacın 13'ünün beceri boyutunda olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda incelenen üç ülkenin Çağdaş Dünya Tarihi dersi kapsamına giren genel amaçlarının beceri boyutuna daha fazla önem verdiği söylenebilir.

Giriş soruları teması çerçevesinde, Türkiye, ABD ve Rusya lise tarih ders kitaplarında Soğuk Savaş Dönemini kapsayan konuların girişindeki sorular verilmiş ve ardından sorular Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmiş ve sunulmuştur. Bu temaya dair bulgulara bakıldığında, öncelikle Türkiye için “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuların giriş sorularının, öğrencilerin konular arası ilişkilendirmeler yapmalarına ve sonuç çıkarmalarına yönelik hazırlandığını söylemek mümkündür. ABD için “Glencoe Word History” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuların giriş sorularının ise öğrencilerin bilgilerini hatırlamalarına, kendi cümleleriyle ifade etmesine ve konular arası ilişki kurmasına yönelik hazırlandığı söylenebilir. Rusya, “İstoriya Rossii 1945-2008” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki giriş sorularının da, (Giriş soruları temasında Rusya'da okutulmakta olan Vseobschaya İstoriya ders kitabında giriş soruları olmadığı için inceleme kapsamında alınmamıştır) öğrencilerin bilgi düzeyinde hatırlamalarına, kavrama düzeyinde bilgiyi anlama ve yorumlama düzeyinde sorular sorulduğu söylenebilir. Ayrıca uygulama boyutunda bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak veri elde edilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Bu doğrultuda Çağdaş Dünya Tarihi dersi kapsamında incelenen Soğuk Savaş Dönemi için araştırma kapsamında alınan üç ülkenin giriş soruları temasına göre farklılık gösterdiği,

Türkiye'nin daha çok bilişsel sorular sorarken, ABD ve Rusya'nın araştırma ve uygulamaya yönelik sorular sorduğu söylenebilir.

Ünitedeki aktiviteler teması çerçevesinde, incelenen ülkelerin tarih ders kitapları için kullanılan aktiviteler tarihsel beceriler bakımından incelenerek yorumlanmıştır. İncelenen ders kitapları kapsamında ünite aktivitelerinde en fazla tarihsel beceri kullanan ülke ABD olmuştur. Tarihsel beceri dağılımında Rusya ikinci sırada, Türkiye ise son sırada yer almaktadır. Öğrencilere tarihsel becerileri kazandırmak, tarih öğretiminin aslında ana hedefidir. O nedenle bir tarih kitabında öncelikle geleneksel tarih öğretimi yerine iyi organize edilmiş aktivitelerle oluşturulan tarihsel becerileri öğrencilere kazandırmak ilk hedef olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, bir ders kitabını bu aktiviteler öğrenci için de zevkli tarih öğrenmeye yöneltecektir. O nedenle, ABD tarih kitabının ünite aktivitelerinde zengin tarihsel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik aktiviteleri, hem öğreticiliği hem de öğrenciyi tarih öğrenmeye yönelik daha donanımlı olduğu, söylenebilir. Elde edilen bulgular ışığında ABD ve Rusya'nın daha zengin ve çeşitli tarihsel beceri geliştirmeye yönelik etkinlikler kullandıklarını, Türkiye'nin ise onlara göre daha az çeşitte tarihsel beceri kullanırken, tarihsel empati gibi önemli bir beceride hiç aktivite vermediğini söylemek mümkündür.

Değerlendirme soruları teması çerçevesinde, Türkiye, ABD ve Rusya lise tarih ders kitaplarında Soğuk Savaş Dönemini kapsayan konuların sonundaki sorular verilmiş ve ardından sorular Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmiş ve sunulmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye için “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının, bilgiye yönelik hazırlandığını söylemek mümkündür. ABD için “Glencoe Word History” ders kitabının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının da yine bilgiye yönelik hazırlandığı söylenebilir. Rusya, “İstoriya Rossii 1945-2008” ve “Vseobschaya İstoriya” ders kitaplarının araştırma kapsamında incelenen konuları kapsamındaki değerlendirme sorularının ise analiz ve kavrama düzeyinde sorular sorulduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Türkiye ve ABD'nin tarih öğretiminde bilgi basamağında daha fazla soru sormasını tarihsel bilgiyi öğrenmeye, bilmeye daha önem verdiği yönünde değerlendirmek mümkündür. Rusya için ise tarih öğretimini öğrendiği bilgiyi kavrayan ve analiz edebilen bir yapıda sorgulayan bir anlayışı olduğu söylenebilir.

Ülkelerin birbirine bakışı teması çerçevesinde, üç ülkenin de birbirine bakışı temasında Türkiye'nin Rusya'dan çekinmesi ve ABD'yi kendisine daha yakın bulmasına yönelik bir aktarım yaptığını görmekteyiz. ABD'nin rakibi

Rusya'ya karşı hem çekincesi hem de yaşanan sürece dair daha çok örtük ifadelerle suçlayıcı tavrını görmek mümkündür. Rusya'nın ise daha açık ifadelerle rakibini yaşanan sürece dair suçlayıcı ve hedef gösteren şekilde anlatım yaptığını söylemek mümkündür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında öncelikle tarih konularının aktarımında her ülkenin kendi siyasetinden etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle ders kitapları için barışçıl, tarafsız, objektif ve belgelere, özellikle birinci elden kaynaklara daha fazla yer verilerek konular aktarılması önerilebilir. Ayrıca Soğuk Savaş dönemini sınıf içerisinde nasıl anlattıklarına dair Türkiye, ABD ve Rusya'daki öğretmenlerle bir çalışma planlanabilir. Son olarak da karşılaştırmalı eğitimle ilgili farklı konularda da çalışmalar yapılarak alan yazına kazandırılabilir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akhan, O. (2020). *Türkiye, ABD ve Rusya Lise Tarih Programlarının ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması (Soğuk Savaş Dönemi Örneği)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akhan, O., Babaev, A. & Yalçın, A. (2019). Karşılaştırmalı sosyal bilgiler öğretimine bir örnek: Türkiye ve Rusya sosyal bilgiler programları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(63), 746-762.
- Aktın, K. (2010). *Türkiye, İngiltere ve ABD Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarında Yapılandırmacı Yaklaşım, II. Dünya Savaşı Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, E. (1998). *Çağdaş Tarih Öğretiminin Yeri ve Sorunları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Merey, Z. , Kuş, Z. & Karatekin, K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1613-1632.

Türkiye, ABD ve Rusya Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarının Soğuk Savaş...

- Osmanoğlu, A. E. & Yıldırım, G. (2013). Mısır ve Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları karşılaştırması. *Turkish Studies*, 8(6), 511-535.
- Öztürk, F. Z. & Öztürk, T. (2013). Kanada (Ontario) sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın türkiye sosyal bilgiler öğretim programıyla karşılaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 485-514.
- Safran, M. & Ata, B. (1996). Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar, Türkiye’de tarih kitaplarında Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 11-26.
- Safran, M. (2008). Türkiye’de tarih eğitim ve öğretimi, M. Safran & D. Dilek (Ed.), *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi* içinde (s.13-20). Yeni İnsan Yayınevi.
- Sungur, H. (2012). *Amerika Birleşik Devletlerinde Tarih Eğitimi ve Ulusal Tarih Standartlarının Oluşturulması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şeker, M. (2014). Singapur sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın türkiye sosyal bilgiler öğretim programı ile karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 9(2), 1417-1439.
- Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle*. Baki Kitabevi.
- Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi*. Eylül.
- Yazıcı, K. (2009). Yeni Zelanda sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın türkiye’deki sosyal bilgiler öğretim programı ile karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 423-435.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin Yayınları.

İncelenen Ders Kitapları:

- URL 1: Okur, T., Sever, A. & Aksoy, M. (2017). *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 12*. (1. Baskı) MEB. Devlet Kitapları. <https://ttkb.meb.gov.tr>, Erişim tarihi: 15.06.2018.

- URL 2: Jackson, J. Spielvogel (2008). *Glencoe World History*, Glencoe McGraw-Hill. https://www.amazon.com/Glencoe-World-History-McGraw-Hill-Education/dp/0078799813/ref=pd_sbs_14_img_0/136-7645112-1571405?_encoding=UTF8&pd_rd_i=0078799813&pd_rd_r=52f3951a-1d3b-4be5-8299-9703cacea72c&pd_rd_w=Awose&pd_rd_wg=ahrde&pf_rd_p=5cfcfe89-300f-47d2-b1ad-a4e27203a02a&pf_rd_r=B2PZF7JRABPG9WRKA75&psc=1&refRID=B2PZF7JRABPG9WRKA75 Erişim tarihi: 15.06.2018.
- URL 3: Danilova A.A., Utkina A.İ. & Filippova A.V. (2009). *İstoriya Rossii 1945-2008*. Prosvesheniye, Moskova. <https://alleng.org/d/hist/hist269.htm> Erişim tarihi: Erişim tarihi: 15.06.2018.
- URL 4: Volobuev, O. V., Ponomorev, M. V. & Rogojkin, V. A. (2012). *Vseobschaya İstoriya*. Drofa, Moskova. <https://nashol.com/2013022469689/vseobschaya-istoriya-xx-nachalo-xxi-veka-11-klass-bazovii-uroven-volobuev-o-v-ponomarev-m-v-rogojkin-v-a-2012.html>, Erişim tarihi: Erişim tarihi: 15.06.2018.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: In the multicultural environment produced by globalization, young people who can take a tolerant approach to various cultures through education contribute to the achievement of the desired peace. Many problems in the world occur because fundamental lessons to be learned are not well learned. Therefore, all the nations of the world should learn from the common events that have occurred throughout history. International history includes a shared process in which the whole world is involved and spend a certain period of time together. Although every nation looks at a certain period from its national historical perspective, creating a common language is essential to leave a more livable world for the adults of tomorrow. World history has so far witnessed numerous painful events. One of these events is undoubtedly the Cold War, which affected the world after World War II. The purpose of this study was to compare the treatment of Cold War Era topics in the high school history curricula and textbooks used in Turkey, the United States, and Russia. To this end, the high school history curricula and textbooks in Turkey, the United States, and Russia were examined and compared within the framework of general objectives, introductory questions, unit activities, evaluation questions and the three countries' view of each other.

Methods: The study used a comparative qualitative research design. The data were collected using document analysis. High school textbooks taught in the three countries under the title “Modern World History” or a similar title were identified to form the sample of the study. Among the identified textbooks, the most preferred and easily accessible ones that were still taught in the 2017-2018 academic year in the three countries were included in the sample in keeping with expert opinions. The sampled books were ‘Contemporary Turkish and World History’ from Turkey, Glencoe World History from the United States, and Istoriya Rossii 1945-2008 and Vseobschaya Istoriya from Russia. The data were analysed using descriptive analysis.

Results: Firstly, the general objectives defined in the sampled history textbooks taught in Turkey, the United States, and Russia were analysed in terms of the knowledge and skills that they cover. The analysis results showed that the general objectives defined in all the textbooks taught in the three countries attached more importance to the dimension of skills. Secondly, the introductory questions in the history textbooks were analysed using Bloom’s Taxonomy. The analysis results showed that the textbooks of the three countries differed in the introductory questions. Accordingly, the introductory questions in the history textbook taught in Turkey were mostly cognitive questions, while those in the history textbooks taught in the United States and Russia were mostly research-and practice-based questions. Thirdly, according to the results of the analysis of the unit activities in the textbooks, the textbooks of the United States and Russia included activities aimed at developing richer and diverse historical skills. On the other hand, the unit activities of the history textbook of Turkey addressed less diverse historical skills and no activity focused on historical empathy. Fourthly, the evaluation questions at the end of the topics about the Cold War Era in the history textbooks were analysed using Bloom’s Taxonomy. The evaluation questions in the textbooks taught in Turkey and the United States were mostly focused on the Knowledge level of Bloom’s Taxonomy, thereby indicating that the two countries attach greater importance to learning and knowing historical information. On the other hand, based on the evaluation questions in the textbook, Russia’s understanding of history teaching was mostly focused on the comprehension and analysis of learning. Finally, the three countries’ view of each other was analysed. The content of the topics on the Cold War Era implies that Turkey adopted a hesitant approach to Russia, while it felt closer to the United States. The United States had both hesitant and implicitly accusatory attitudes towards its rival Russia, while Russia used a discourse that explicitly accuses and blames its rival United States for what happened.

Conclusion: Taken together, the results of the study indicate that the way how the countries addressed the topics about the Cold War Era in their high school

history textbooks were influenced by their own policies. An important implication of these results is that history textbooks should incorporate peaceful, impartial, objective, primary-source information and documents. Further research may investigate how teachers in Turkey, the United States and Russia address and teach the Cold War Era in their classes. Further research may contribute to the literature by focusing on a topic in the field of comparative education.